

ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ

«ΦΥΣΗ», ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΣΚΕΜΜΕΝΗ ΣΥΣΚΟΤΙΣΗ

Θυμάται κανείς τις καλοκαιρινές πυρκαγιές; Έκτοτε έχουν μεσολαβήσει πολλά: πλημμύρες «άνευ προηγούμενου», πολιτικά φαινόμενα κι ένας κανονικός πόλεμος με τα όλα του. Οπότε ίσως η κραυγή «η φύση καίγεται!» που εκπέμφθηκε επιτακτικά πριν μερικούς μήνες να μην είναι πλέον κι η πιο έντονη ανάμνησή μας από το φετινό ελληνικό καλοκαίρι. Κι όμως! Η κραυγή αυτή έχει την σημασία της. Κυρίως γιατί, όπως συμβαίνει με όλα τα λακωνικά συνθήματα που έχουν κρατική καταγωγή, στόχος της είναι να συσκοτίσει. Αν πάρουμε αυτές τις τρεις λέξεις ως δεδομένες, σημαντικά ερωτήματα εξοβελίζονται από την κουβέντα. Πώς αντιλαμβάνεται το κράτος αυτό που ονομάζεται φύση; Το στεναχωρεί άμα καίγεται; Μπας κι οι πανικόβλητες κραυγές του έχουν κάνα άλλο σκοπό; Τέτοια είναι που θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε παρακάτω. Είμαστε βέβαιοι ότι με το που ξανάρθουν οι ζέστες, πυρκαγιές κι ακατανόητες κραυγές θα φάμε πάλι στη μάπα οπότε καθόλου δεν θα μας βλάψει να είμαστε προετοιμασμένοι.

ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΔΑΣΗ

Αν θέλουμε να καταλάβουμε τι πάει να πει «φύση» για το κράτος, τότε τα δάση αποτελούν ένα πολύ καλό παράδειγμα. Γιατί εμείς μπορεί να έχουμε στο μυαλό μας τις δασικές εκτάσεις ως το κατεξοχόν πεδίο που η φύση έχει την απόλυτη κυριαρχία κι αφήνεται να αυτοσχεδιάσει πέρα από κάθε έλεγχο, ωστόσο το καπιταλιστικό κράτος δεν έχει την ίδια οπτική. Για να καταλάβουμε την κρατική οπτική θα πρέπει να ριζούμε, ως συνήθως, μια ματιά στο παρελθόν. Συγκεκριμένα να πάμε πίσω στον 18ο αιώνα και να κοιτάσουμε τα δάση μέσα από τα μάτια των αναδυόμενων καπιταλιστικών κρατών. Τόσο οι απαιτητικές τους βιομηχανίες όσο κι οι πολεμικές τους μηχανές ήταν διψασμένες για ξύλο.¹ Αυτή η ανάγκη, λοιπόν, οδήγησε τα κρατικά μάτια να αντικρίζουν τα δάση με έναν και μόνο τρόπο: ως το άθροισμα της παραγόμενης ξυλείας. Η υλιστική αντίληψη του κρατικού μηχανισμού για τα δάση αντανακλάται χαρακτηριστικά και στο επίπεδο της γλώσσας. Στο κρατικό λεξιλόγιο, η λέξη «φύση» υποχωρεί μπροστά στις λέξεις «φυσικοί πόροι».

Αυτή η φαινομενικά λεξιλογική διαφορά δεν είναι άνευ σημασίας. Γιατί, καθώς οι κρατικοί μηχανισμοί θέρειναν και εξαπλώνονταν, το άθροισμα της παραγόμενης ξυλείας φάνταζε όλο και πιο λειψό σε σχέση με τις ανάγκες τους. Αυτοί οι «πόροι» έμοιαζαν να μην επαρκούν. Φυσικά κανένα κράτος δεν ήταν διατεθειμένο να δεχθεί ότι αυτό το άθροισμα δεν μπορούσε να τροποποιηθεί. Αντιθέτως, είναι στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα που αναπτύσσεται ο ο τομέας της επιστημονικής δασοκομίας.

Η επιστημονική δασοκομία, λοιπόν, γεννήθηκε στην Πρωσία και την Σαξονία για να εξαπλωθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη, στις ευρωπαϊκές αποικίες και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο επίσημος ορισμός της έχει ως εξής: «η εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων στην δασική οικολογία προκειμένου να βελτιστοποιηθεί η παραγωγή ξυλείας για εμπορική χρήση».² Είναι πράγματι κάπως ξερός αυτός ο ορισμός, οπότε θα το κάνουμε λιγάκι πιο γλαφυρό. Με βάση τις αρχές της επιστημονικής δασοκομίας, τα δάση αναδιοργανώθηκαν από το κράτος προκειμένου να μπορούν να λειτουργούν σαν καλοκουρδισμένα εργοστάσια. Οτιδήποτε περιττό εξαφανίστηκε με συνοπτικές διαδικασίες, είτε επρόκειτο για βλάστηση ανταγωνιστική προς το κυρίως παραγόμενο προϊόν, είτε για πανίδα που δεν βοηθούσε το δάσος να μεγιστοποιήσει την παραγωγή του, είτε για κοινωνικές χρήσεις που καμία θέση δεν είχαν σε ένα δάσος με μοναδικό σκοπό την ξυλεία. Τα δέντρα στοιχίστηκαν ώστε να μπορούν να μετρηθούν, να καταγραφούν και να επιτηρηθούν όσο το δυνατόν πιο εύκολα. Το απαύγασμα της επιστημονικής δασοκομίας ήταν τελικά η μονοκαλλιέργεια. Δάση, δηλαδή, στα οποία το συντριπτικά κυρίαρχο, ίσως μοναδικό, δέντρο ήταν αυτό που είχε κριθεί ως το παραγωγικότερο. Δάση, δηλαδή, στα οποία η κρατική οπτική είχε επιβληθεί κι είχε γίνει πραγματικότητα. Ρίξτε μια ματιά στην παρακάτω φωτογραφία.³ Αριστερά, είναι αυτό που έχουμε συχνά στο μυαλό μας ως δάσος, άναρχο και ανακατεμένο. Δεξιά είναι το δάσος που επικράτησε μετά τον 18ο αιώνα χάρη στις κρατικές προσπάθειες. Οργανωμένο και παραγωγικό.

Υπάρχουν κάμποσα χρήσιμα μαθήματα να πάρουμε από τις περιπέτειες των κρατικών εκπροσώπων στα βουνά και τα δάση. Ο φυσικός χώρος κι ο κρατικός χώρος δεν είναι δύο ανεξάρτητα πεδία. Το κράτος έχει επιβάλλει σ' αυτό που ονομάζεται περιβάλλον εντατικές μεθόδους διαχείρισης και το έχει διαμορφώσει ώστε να εξυπηρετεί όσο το δυνατόν παραγωγικότερα τις ανάγκες του. Η λέξη «φύση» έτσι γενικά κι αόριστα, είναι κενή νοήματος. Πίσω της κρύβεται η κρατική οργάνωση.

Σχετίζονται όλα αυτά με τις πυρκαγιές; Ναι, σχετίζονται. Γιατί αν αντιληφθούμε την φύση με αυτόν τον ανορθόδοξο τρόπο, τότε μπορούμε να αντιληφθούμε διαφορετικά και τις ίδιες τις πυρκαγιές. Όχι, δηλαδή, ως δεντράκια που παραδίδονται στις φλόγες. Αλλά ως ένα μοντέλο κρατικής οργάνωσης που μεταβάλλεται υπό την στενή επίβλεψη του κρατικού μηχανισμού.

ΦΥΣΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΣΤΑ ΜΠΛΕ ΟΡΗ

Φυσικά, οι πυρκαγιές είναι το θέμα μας αλλά δεν θα σας πάμε ακόμα στην Εύβοια και τον Έβρο. Θα μείνουμε λίγο παραπάνω στο παρελθόν και μάλιστα αρκετές χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά απ' τα δάση που κάηκαν το περασμένο καλοκαίρι. Έχουμε τους λόγους μας.

Στα Μπλε Όρη του Όρεγκον και της Ουάσινγκτον, στις αρχές του 20ου αιώνα μια διαμάχη έλαβε χώρα.⁴ Στην μία μεριά βρίσκονταν τα αφεντικά που εκμεταλλευόντουσαν το δάσος με τον παλιό τρόπο. Κτηνοτρόφοι, ανθρακωρύχοι, υλοτόμοι και σιδηροδρομικοί υποστήριζαν την χρήση μικρής έντασης πυρκαγιών καθώς έδιναν στον κάθε κλάδο την δυνατότητα να αποκομίσει άμεσα οφέλη από το δάσος. Στην άλλη μεριά, βρισκόταν η Δασική Υπηρεσία, εκφραστής των κρατικών συμφερόντων, η οποία υποστήριζε την απαγόρευση και την καταστολή οποιασδήποτε φωτιάς μέσα στο δάσος καθώς ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τις αρχές του επιστημονικού ελέγχου και διαχείρισης των δασών που όπως είδαμε προωθούνταν ήδη από τον προηγούμενο αιώνα στην Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα παλιά αφεντικά υποστήριζαν ότι η πυρκαγιά ήταν ένα φυσικό φαινόμενο με ευεργετικές συνέπειες για τα δάση κι έφερναν ως παράδειγμα τους Ινδιάνους προκατόχους των δασικών εκτάσεων που εξασκούσαν για τεράστιο διάστημα την πρακτική της εσκεμμένης και ελεγχόμενης πυρπόλησης των εκτάσεων αυτών. Η Δασική Υπηρεσία, από την άλλη, απεχθανόταν την φωτιά ως αφύσικη και την αντιμετώπιζε ως τον παράγοντα που εμπόδιζε το δάσος να ακολουθήσει την «φυσική του πορεία», δηλαδή να μετατραπεί από μικτό δάσος κωνοφόρων σε ένα σταθερό δάσος αποτελούμενο από αλμυρίκια και μεγάλα έλατα.

Η διαμάχη εξελίχθηκε για δεκαετίες με ένταση. Τόνοι μελάνης και σάλιου χύθηκαν προκειμένου η κάθε μπάντα να υποστηρίξει τα συμφέροντά της. Όπως, όμως, συμπεραίνει η συγγραφέας του βιβλίου *Δασικά Όνειρα, Δασικοί Εφιάλτες* μέσα από τις σελίδες του οποίου παρακολουθήσαμε τον διαζυγισμό για τις πυρκαγιές στα μακρινά δάση του Όρεγκον και της Ουάσινγκτον:

Οποιαδήποτε από τις δύο μεριές της διαμάχης γύρω από την φωτιά, με άλλα

Οι υπεύθυνοι για την ανοικοδόμηση των ελληνικών δασών ποζάρουν χαμογελαστοί. Οι στρατιωτικές αμφιέσεις ανάμεσα στα αμπέχωνα είναι ενδεικτικές για την φύση της διαδικασίας.

λόγια, μπορούσε να χρησιμοποιήσει επιχειρήματα που άπτονταν των φυσικών αρετών. Και οι δύο μεριές μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την Επιστήμη προκειμένου να κάνουν τους αντιπάλους τους να σιγήσουν και την εξιδανικευμένη Φύση προκειμένου να προωθήσουν τους σκοπούς τους. Κι οι δύο μεριές είχαν συχνά δίκιο σχετικά με τα συγκεκριμένα γεγονότα στα οποία έκαναν αναφορά για να υποστηρίξουν τις θέσεις τους. Κι όμως, τα γεγονότα που επέλεγαν ήταν αυτά που ταίριαζαν στην οπτική που είχαν εκ των προτέρων.⁵

Έχουμε την εντύπωση ότι η συγγραφέας καταλογίζει κάποιου είδους τύφλωση και στις δύο μεριές. Μια προσκόλληση στα στενά τους συμφέροντα που οδηγούσε σε ανικανότητα να δουν σφαιρικά την «αλήθεια» και να κάνουν το καλύτερο για την «φύση».

Η «φύση» όμως, όπως έχουμε ήδη τονίσει, είναι μια έννοια κενή νοήματος. Πίσω της κρύβεται η κρατική οργάνωση. Και πράγματι, οι δυο μπάντες των αφεντικών που συγκρούονταν στα Μπλε Όρη για το ζήτημα των πυρκαγιών, κανένα ενδιαφέρον δεν είχαν για την «φύση». Αυτό που τις ενδιέφερε ήταν η κρατική οργάνωση του δάσους να είναι σύμφωνη με τα δικά τους συμφέροντα. Από αυτή την έννοια είναι που προέκυπταν οι αντιμαχόμενες αντιλήψεις τους για την φυσικότητα της φωτιάς, εξίσου τεκμηριωμένες, εξίσου επιστημονικές. Τελικά, η καταστολή των πυρκαγιών επικράτησε. Όχι γιατί τα αποτελέσματα που επικαλούνταν οι υποστηρικτές της ήταν πιο κοντά στην αλήθεια. Αλλά γιατί το κρατικό μοντέλο οργάνωσης που είχε επιλεγεί επέβαλλε την εξαφάνιση των πυρκαγιών προκειμένου να εξελιχθεί απρόσκοπτα η επιστημονική διαχείριση του δάσους.

Αυτό που θέλουμε να υποστηρίξουμε εμείς με τούτο το παράδειγμα, είναι ότι οι αντιλήψεις μας για τις πυρκαγιές είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το κυρίαρχο μοντέλο κρατικής οργάνωσης για τα δάση. Με άλλα λόγια: οι πυρκαγιές, από κρατική σκοπιά, δεν είναι εγγενώς «καλές» ή «κακές». Δεν είναι εγγενώς «φυσικές» ή «καταστροφικές για την φύση». Οι πυρκαγιές, όπως και τα ίδια τα δάση, υπόκεινται σε κρατική διαχείριση. Το αν θα θεωρούνται φυσικό φαινόμενο που αναζωογονεί τις δασικές εκτάσεις ή αν θα αντιμετωπίζονται ως το υπέρτατο κακό που καταστρέφει τα δάση μας, προσδιορίζεται από το αν εξυπηρετούν ή όχι αυτό το κυρίαρχο μοντέλο κρατικής οργάνωσης των δασών, από το αν συνάδουν ή όχι με τις κρατικές επιδιώξεις γενικότερα. Έτσι οι αντιλήψεις γύρω απ' τις πυρκαγιές αλλάζουν, καθώς αλλάζουν τα κρατικά μοντέλα. Τα επιχειρήματα προκειμένου να υποστηριχθεί η μία ή η άλλη αντίληψη παρουσιάζονται πάντα ως αδιάφυστα ακριβώς γιατί κάθε φορά έχουν από πίσω τους την κρατική ισχύ.

(ΠΟΛΥ) ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΑΣΩΝ

Είπαμε, λοιπόν, ότι τα δάση δεν είναι έτσι αόριστα κάτι «φυσικό», αλλά αποτέλεσμα κρατικού σχεδιασμού. Είπαμε ότι οι πυρκαγιές δαιμονοποιούνται ή επιτρέπονται ανάλογα με το κατά πόσο ταιριάζουν σε αυτόν τον κρατικό σχεδιασμό. Με αυτά τα εργαλεία στα μπαγκάζια μας θα κάνουμε μια ακόμα στάση προτού φτάσουμε στο σήμερα. Μια στάση για να παρατηρήσουμε αυτόν τον κρατικό σχεδιασμό να δουλεύει στην ελληνική επικράτεια και στα δάση της.

Στις αρχές του 20ου αιώνα εμφανίστηκε στο εσωτερικό του ελληνικού κρά-

τους η πρώτη γενιά Ελλήνων δασολόγων, οι οποίοι είχαν όλοι εκπαιδευθεί στη Γερμανία,⁶ γενέτειρα, όπως παρατηρήσαμε παραπάνω, της επιστημονικής δασοκομίας. Εκείνη την περίοδο, άλλωστε, άνοιξε η συζήτηση για τον εκσυγχρονισμό της αγροτικής ζωής της χώρας η οποία σύμφωνα με τους ειδικούς βρισκόταν σε πρωτόγονη κατάσταση. Λίγα χρόνια αργότερα ιδρύθηκε για πρώτη φορά υπουργείο Γεωργίας (1917) και Αγροτική Τράπεζα (1929) προκειμένου να συμβάλλουν προφανώς σε αυτόν τον εκσυγχρονισμό.

Η στιγμή βεβαίως και δεν ήταν τυχαία. Σ' αυτές τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα το ελληνικό κράτος είχε διπλασιάσει την επικράτεια του και τον πληθυσμό του μέσα από πολυετείς και αιματηρούς πολέμους. Αλλά ησυχία δεν έβρισκε: ένας νέος παγκόσμιος πόλεμος διαγραφόταν στον ορίζοντα κι όλη η περίοδος του μεσοπολέμου αποτέλεσε για το ελληνικό κράτος περίοδο προετοιμασίας για την συμμετοχή του στο επερχόμενο γενικό πλάκωμα. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η ορθολογική και παραγωγική διαχείριση των «φυσικών πόρων» ήταν πλέον τόσο απαραίτητη όσο είχε υπάρξει για τα ευρωπαϊκά κράτη κάμποσα χρόνια πριν. Κι όσον αφορά τα δάση, η επιστημονική τους διαχείριση δεν μπορεί παρά να αποτελεί ανεκτίμητο εργαλείο στα χέρια του κράτους.

Αλλά η κατάσταση δεν ήταν ιδανική. Σε μια έκθεση που συντάχθηκε από το υπουργείο Γεωργίας το 1934,⁷ μαθαίνουμε με σαφήνεια τον λόγο που το ελληνικό κράτος είχε φαγωθεί να οργανώσει επιστημονικά τα δάση του.

Είναι συνεπώς η πατρίς ημών με την σημερινή της δασικήν εμφάνισιν χώρα πτωχή δασών [...] Δεν είναι δυνατόν ποτέ να είναι αυτάρκης εις ξυλείαν. [...] Διά τούτο καί ημείς εισάγομεν κατ' έτος σημαντικά ποσά ξυλείας εκ τού εξωτερικού διά τās διαφόρους ανάγκας μας, τής παραγωγής εκ τών δασών μας μη έπαρκους προς τούτο.

Κι έτσι οι νεόκοποι δασολόγοι ρίχτηκαν στη μάχη προκειμένου να βοηθήσουν το ελληνικό κράτος που ενόψει παγκοσμίου πολέμου κλεινόταν όλο και περισσότερο στον εαυτό του να έχει μεγαλύτερη αυτάρκεια και καλύτερο εμπορικό ισοζύγιο. Πολέμησαν τις κασίκες που κατά την γνώμη τους αποτελούσαν τεράστια πληγή για τα δάση, πάσχισαν να συμμορφώσουν τους «πρωτόγονους» χωρικούς και κτηνοτρόφους που όπως και στην περίπτωση των Μπλε Όρεων δεν έβλεπαν την επιστημονική διαχείριση και πολύ φιλικά, γενικώς έκαναν ό,τι μπορούσαν.

Η διαδικασία αυτή εντάθηκε με την δικτατορία του Μεταξά. Και λογικό, γιατί σκοπός του καθεστώτος αποτελούσε πλέον σαφώς η προετοιμασία της χώρας για τον πόλεμο που πλησίαζε, οπότε η ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων με σκοπό την κατά δύναμιν αυτάρκεια απέκτησε τεράστια σημασία. Ο ίδιος ο δικτάτορας εξέφραζε καθαρά την γνώμη του επί του θέματος:

Σκέφτομαι τα δάση μόνο με όρους κοινού καλού. Δεν τα σκέφτομαι ως την φυσική διακόσμηση της γης μας, δεν περιμένω από αυτά να προσφέρουν απλά ωραίο θέαμα. Τα σκέφτομαι με όρους χρησιμότητας, καθώς μπορούν να ικανοποιήσουν τόσες πολλές ανθρώπινες ανάγκες.⁸

Εδώ δεν πρέπει να εστιάσουμε στις ανθρώπινες ανάγκες, γιατί το πρόσωπο που διακηρύττει πόσο τις νοιάζεται και το σύστημα που εκφράζει μετά έστειλε τους ανθρώπους με τις ανάγκες τους να πάνε να ψοφήσουν σε κάτι βουνά. Στην χρησιμότητα είναι που πρέπει να εστιάσουμε. Η κάψα να οργανωθούν τα δάση πηγάζει, όπως άλλωστε έχουμε ήδη υποστηρίξει, από τις κρατικές ανάγκες.

Το σχέδιο, βέβαια, τσούλησε όσο πρόλαβε μέχρι την Κατοχή. Κατά την διάρκεια της τα δάση περιήλθαν σε «οικτρή κατάσταση».⁹ Οι εκχερσώσεις και οι πυρκαγιές πήραν τεράστια έκταση. Τα ελληνικά αφεντικά αφέθηκαν να οργιάζουν με αποτελέσματα που ευνοούσαν τόσο τους ίδιους, καθώς καθάριζαν εκτάσεις των οποίων στην συνέχεια αποκτούσαν την ιδιοκτησία, όσο και το γερμανικό και ιταλικό κράτος που έπαιρναν την καθαρισμένη ξυλεία και την χρησιμοποιούσαν για τους σκοπούς του πολέμου. Μεσ στην μέση αυτής της διαδικασίας τα κατώτερα στρώματα χώθηκαν κι αυτά στα δάση για τα καυσόξυλα που ήταν και η μοναδική διαθέσιμη πηγή θέρμανσης. Μετά το τέλος της κατοχής και του πολέμου, η όλη διαδικασία επικυρώθηκε με νόμους που επιβεβαίωναν την νόμιμη κυριότητα των εκτάσεων σε αυτούς που την είχαν αποκτήσει με οποιοδήποτε τρόπο τα προηγούμενα χρόνια κι η ανοικοδόμηση ήταν έτοιμη να ξεκινήσει.

Τις δεκαετίες που ακολούθησαν την κατοχή έλαβαν χώρα τεράστιες αναδασώσεις. Μέχρι το 1970, είχαν αναδασωθεί πάνω από ένα εκατομμύριο στρέμματα.¹⁰ Η βιομηχανία της ρητίνης που γνώρισε τεράστια άνθιση εκείνη την περίοδο (32 εργοστάσια σε όλη την επικράτεια και 20.000 τόνοι παραγωγή)¹¹ είναι ενδεικτική του δάσους που επιλέχθηκε να οργανωθεί και να εξαπλωθεί εκείνη την περίοδο, ένα δάσος με έμφαση στα κωνοφόρα, όπως τα πεύκα και τα κυπαρίσσια. Ένα δάσος παραγωγικό, κατάλληλο για το ελληνικό κράτος που

Εθελοντική δασοπυρόσβεση! Όταν το κράτος βλέπει τον παπά του χωριού να καθοδηγεί τα πλήθη σε ωφέλιμους σκοπούς, σίγουρα τρίβει τα χέρια του.

ανασυγκροτούνταν. Είναι αυτά τα δάση που ξέρουμε σήμερα, αυτά που καίγονται και όλοι παραληρούν και κραυγάζουν. Δεν υπήρχαν από «πάντα». Δημιουργήθηκαν μέσα από δεκαετίες κρατικής παρέμβασης. Καταλήξαμε, λοιπόν, να περιτριγυρίζομαστε από ένα σκασμό πευκοδάση.

Το γεγονός έχει την σημασία του. Σύμφωνα με τον καθηγητή Νίκο Μάργαρη που όσο ζούσε φιγούραρε με κάποιου είδους αιρετικές και γαργαλιστικές απόψεις στις εφημερίδες κάθε φορά που ξεσπούσε πυρκαγιά:

Έχουμε μια μανία με τα πεύκα. Τα φυτεύουμε παντού. Στα στρατόπεδα τα βάζουν δίπλα στις πυριτιδαποθήκες. Τα πεύκα όμως έχουν ένα... μειονέκτημα. Χρειάζονται, προκαλούν, τη φωτιά.

Ανήκει στο DNA τους. Στο Πήλιο που δεν έχει πεύκα, πήγαν οι δασολόγοι και φύτεψαν. Τα πεύκα αυτά έχουν καεί έως τώρα τρεις φορές. Στην Πάρνηθα τα πεύκα έκαψαν τα έλατα. Από τη ρητίνη βγαίνει το εύφλεκτο νέφτι.¹²

Τα κωνοφόρα είναι, λοιπόν, δέντρα που καίγονται από του φυσικού τους. Ταυτόχρονα, είναι τα δέντρα στα οποία έχει βασιστεί η κρατική οργάνωση των δασών μέχρι σήμερα. Οι πυρκαγιές, επομένως, δεν είναι κάποιου είδους απροσδόκητη καταστροφή. Είναι το φυσικό αποτέλεσμα αυτής της κρατικής οργάνωσης των ελληνικών δασών. Επί δεκαετίες, περνούσαν στα ψιλά, ακριβώς γιατί αυτή η κρατική οργάνωση ήταν απαραίτητη και «χρήσιμη», για να θυμηθούμε και τον Μεταξά. Επομένως: αν οι πυρκαγιές σήμερα παρουσιάζονται ως το υπέρτατο αναπάντεχο κακό, δεν είναι επειδή πέφτει κανένας από τα σύννεφα που καίγονται τα πεύκα. Το είπαμε ήδη, όταν μιλάμε για τις πυρκαγιές δεν πρέπει να σκεφτόμαστε δεντράκια που καίγονται. Αλλά ένα μοντέλο κρατικής οργάνωσης που αλλάζει υπό στενή κρατική επίβλεψη. Τι είναι, λοιπόν, αυτό που αλλάζει στο μοντέλο κρατικής οργάνωσης των δασών; Τι είναι, με άλλα λόγια, αυτό που μας έχει κάνει να τρώμε στη μάπα τις κραυγές για τις φωτιές με τέτοια ένταση;

ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΥΡΚΑΓΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Κατά την γνώμη μας, το ελληνικό κράτος σήμερα βρίσκεται σε μια ιδιαίτερη θέση σε σχέση με τις πυρκαγιές. Πρώτα απ' όλα, έχει διαμορφώσει όπως είδαμε, μέσα από μια διαδικασία που διήρκεσε δεκαετίες, δάση τα οποία αρπάζουν εύκολα φωτιά από την φύση τους. Και έπειτα, από την μία οι βιομηχανίες των οποίων η παραγωγή βασίζεται σε αυτά ακριβώς τα δάση δεν τα πηγαίνουν πλέον και πολύ καλά. Απαιτούν με άλλα λόγια αναδιοργάνωση. Το είπαμε ήδη: πυρκαγιά δεν σημαίνει καταστροφή, σημαίνει αλλαγή οργάνωσης. Από την άλλη, η δαιμονοποίηση της πυρκαγιάς έχει πολλαπλά κρατικά οφέλη όσον αφορά την στρατιωτικοποίηση, την διαχείριση πληθυσμών, την πειθαρχία και την εθνική ενότητα. Συνεπώς, το ελληνικό κράτος έχει να επωφεληθεί τόσο από τις ίδιες τις πυρκαγιές, όσο και από την παρουσίασή τους σαν τρισμέγιστες, δίχως προηγούμενο, καταστροφές. Αυτή είναι η ιδιαίτερη θέση του. Ας την δούμε λίγο αναλυτικότερα.

Τρεις από τις κύριες παραγωγικές ενασχολήσεις του ελληνικού κράτους με τα δάση είναι η ξυλεία, η ρητινοπαραγωγή και η μελισσοκομία. Και οι τρεις αυτοί κλάδοι υφίστανται έντονες πιέσεις από την παγκόσμια κατάσταση. Η βιομηχανία της ξυλείας ζορίζεται όχι τώρα, αλλά εδώ και δεκαετίες.¹³ Μέσα στο περασμένο καλοκαίρι πάντως συμπεριλαμβανόταν στους πέντε κλάδους που εμφάνισαν την μεγαλύτερη μείωση παραγωγής σε σχέση με το προηγούμενο έτος.¹⁴ Η ρητινοπαραγωγή γνωρίζει καθοδική πορεία εδώ και δεκαετίες. Οι 20.000 τόνοι παραγωγής του 1970 είχαν περιοριστεί ως το 2008 σε κάτι λιγότερο από 4.000 τόνους. Στους λόγους αυτής της πτώσης συγκαταλέγεται και «η αδυναμία των παραγωγών και των γεωργικών ενώσεών τους να προωθήσουν τη ρητίνη σε αγορές εκτός Ελλάδας προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερες τιμές», δηλαδή το γενικό κλίμα εμπορικού πολέμου που μαίνεται απ' το ξέσπασμα της «οικονομικής κρίσης» τουλάχιστον. Η μελισσοκομία, τέλος, περνάει κι αυτή δύσκολες μέρες. Τον περασμένο Απρίλιο μαθαίναμε ότι οι μελισσοκόμοι έχουν ακόμη αδιάθετες ποσότητες μελιού στις αποθήκες τους από την προηγούμενη χρονιά.¹⁶

Όλα αυτά δεν τα λέμε για να φτιάξουμε την εικόνα ενός καημένου ελληνικού κράτους που οι βιομηχανίες του ασθμαίνουν. Αντιθέτως, το ελληνικό κράτος είναι στα καλύτερα του! Έχει χωθεί με τα μπουनिया στον διακρατικό ανταγωνισμό και τον παγκόσμιο εμπορικό πόλεμο. Κλείνεται στον εαυτό του και ετοιμάζεται να μεγαλοουργήσει στο γενικό πλάκωμα που ήδη λαμβάνει χώρα. Προκειμένου, ωστόσο, να το κάνει επιτυχημένα, πρέπει να αναδιοργανώσει το εσωτερικό του. Οι μη παραγωγικές βιομηχανίες πρέπει να πάρουν πόδι και να αντικατασταθούν από κάτι νέο. Τα αδιάθετα εμπορεύματα πρέπει να δώσουν την θέση τους σε κάτι χρήσιμο. Οι εργάτες στους προβληματικούς τομείς πρέπει να αλλάξουν επάγγελμα με το ζόρι. Ε, είναι σε αυτό ακριβώς το σημείο που η πυρκαγιά ως αλλαγή οργάνωσης υπό κρατική επίβλεψη έχει να προσφέρει τα μέγιστα.

Με αφορμή τις προηγούμενες μεγάλες πυρκαγιές, δυο χρόνια πίσω, είχαμε περιγράψει την φωτιά και ως μια διαδικασία «πρωταρχικής συσσωρευσης».¹⁷ Εξακολουθούμε να το υποστηρίζουμε. Στο μεταξύ, μάθαμε ότι στην Εύβοια το τμήμα του πληθυσμού που ζούσε από το δάσος τα δύο χρόνια που μεσολάβησαν επιβιώνει με κρατικό επίδομα. Η πυρκαγιά έδωσε δηλαδή στο κράτος την δυνατότητα όχι μόνο να ξεκαρτάρει προβληματικές παραγωγικές διαδικασίες, αλλά να φτιάξει και μια πληθυσμιακή ομάδα, τους εργάτες αυτών των διαδικασιών, άμεσα εξαρτημένη από το ίδιο. Μια ομάδα που, μην έχοντας άλλη επιλογή μπορεί να τραπέει σε μια νέα παραγωγική κατεύθυνση την στιγμή που το κράτος θα την αποφασίσει. Μπορούμε μόνο να φανταστούμε πόσο επωφέλιμο από κρατική σκοπιά είναι, λοιπόν, να επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά η ίδια ιστορία σε διάφορες γωνιές της κρατικής επικράτειας κάθε φορά που ξεσπάει φωτιά.

Αυτά όσον αφορά το γιατί κατά τη γνώμη μας το ελληνικό κράτος δεν το χάλανε καθόλου οι πυρκαγιές. Αλλά γιατί τότε τις παρουσιάζει ως την υπέρτατη καταστροφή;

Την απάντηση την έχουν δώσει επανειλημμένα οι κρατικοί εκπρόσωποι. Ενδεικτικότερο παράδειγμα μας φαίνονται αυτά που έγραφε ο Μιχάλης Τσιοντσίνης στην *Καθημερινή* στον απόηχο του καλοκαιριού των καταστροφών που μας πέρασε. Ο σιχαμερός αρθρογράφος, προέτρεπε το ελληνικό κράτος να αντιμετωπίσει τις καταστροφές όπως ακριβώς αντιμετώπισε την «πανδημία», δηλαδή ως ευκαιρία:

Η πολιτεία δεν καλείται απλώς να πείσει τους πολίτες. Καλείται να τους πείσει να προσπαθήσουν οι ίδιοι. [...] Μπορεί απλώς να μιμηθεί τον εαυτό της. Μπορεί να θυμηθεί το μοντέλο διαχείρισης της πρώτης φάσης της πανδημίας. Τότε, όπως και τώρα, η απειλή ήταν παγκόσμια και υπερέβαινε τις δυνατότητες ενός κράτους στοιχειωμένου ήδη από χρόνιες ανεπάρκειες. Τότε, όμως, σε αντίθεση με τώρα, το κράτος δεν εμφανίστηκε για να δηλώσει (μόνο) αδυναμία. Αντιθέτως. Εμφανιζόταν καθημερινά με ένα τελετουργικό όχι πολιτικής, αλλά επιστημονικής και επιχειρησιακής επικοινωνίας που κατάφερε να πείσει ότι υπάρχει σχέδιο άξιο να ακολουθηθεί, παρά τις μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές παρενέργειές του. Ταυτόχρονα, το κράτος άντλησε από την κρίση επιπλέον αξιοπιστία, γιατί κατόρθωσε έξυπνα να μετατρέψει την αντιξοότητα σε καύσιμο μεγάλων αλλαγών.¹⁸

Τούτες οι λίγες γραμμές θα μπορούσαν και ν' αποτελούν ένα κάπως κρυπτικό εγχειρίδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών, σφυρηλατημένο την εποχή της καραντίνας. Ένα εγχειρίδιο που ακολουθήθηκε κατά γράμμα στην περίπτωση των πρόσφατων πυρκαγιών. Η παρουσίαση, λοιπόν, της πυρκαγιάς και οποιασδήποτε καταστροφής, ως υπέρτατου κακού ανοίγει στο κράτος δυνατότητες. Να ενισχύσει την αυθεντία των ειδικών του και το μονοπώλιό τους στον δημόσιο

